

descripcions que, com reconeixen P. Font i Quer (*Mem. Acad. de Ci. de Bna.* xxx, 228) i Asín (ed., pp. 141, 225 i 252-3) corresponen al 'Cistus ladaniferus' o *estepa negra*; figura ja 'istibb en Abenalgazzar († 1004), i en una altra font hispànica musulmana, com a nom del *cistus*: amb raó ho interpreta Simonet (*Glos.*) com a grafies de «*extip*»; el granadí *PALc.* equipara *iztípa* a «*xara*», i en l'àrab del Marroc es diu *estepa* (Lerchundi). L'*estepa blanca* és el 'cistus albidus L.' (*Dfa.*; Serradell, *Sota Terra, Cl. Munt. Trrssa.* 1, 125); veg. encara *CostManc.* (I, 129): 'cistus monspeliensis', *estepa negra* 'cistus salviaefolius'.

Modernament: l'he sentit en llocs de tots els nostres dominis dialectals. Cat. or. *astépa*, Montnegre-St. Celoni, Vidreres-Tossa (1931), Castell d'Aro, St. Aniol de Finestres (1964); ross. *astépa*, StMarçal dels Aspres (1959); mall. *astépa* Sóller (1953), on designa una espècie un poc diferent de l'estepa blanca del Princ., car aquesta fa les flors rosades, i la d'allà les fa grogues (és la que cap a Almeria en diuen *albaida*), mentre que l'altra van dir-me que allà es coneix per *estepa d'esclata-sangs*.

Català occidental *astépa* a les Garrigues (Pobla de Cérvoles, 1935); a Baixa Ribagorça hi ha una variant amb afèresi *tépa* (que degué néixer d'haplologia en *lez estépes*), tant a Lliterà com a Llaguardes (1957), amb el col·lectiu *tepá*.¹ Val. *estépa* a Castell de Castells, Laguar i Sumacàrcer (1962-3), on la vaig veure semblant a la botja blanca. En diversos indrets registre una variant amb *-r-*, a la qual no crec que hàgim de donar massa importància: *astrépas* en el Penedès (Guardiola de Font-rubí, 1955), *la strépa* en la Tinença (Bellestar, 1961), men. *astápra* anotat a Ferreries i a Mercadal (1964) i arag. *estepra* (Teixidor, *Flora Farmacèutica*, 1051). Podria venir d'una d'aqueixes sufixacions àtones que són sobretot freqüents a les Balears: *plàtera*, *sóllera*, *mèllera*, l'antic *càssera* (d'on *casserola*: llavors *estepra* > *estepa*), o bé d'una contaminació del verb *estrapar*, que en el Maresme i Costa Brava significa 'esmatassar arrencant la bardissa' i que deu provenir de *EXSTĪRPARE* (llavors *estepa* > *estepra*). Com es veu, l'oposició vocàlica cat. or. *é/bal.* *é/occid.* i val. *é/ross.* *é* correspon normalment a un ètimon amb *ĭ* o *Ē*.

En castellà és *estepa*, que ja apareix en l'Arx. de Hita (219b), c. 1330 (veg. aclariments i més documentació castellana en el DCEC). El port. *estêva* designa més aviat l'estepa negra: amb la grafia *esteba*, i el seu derivat col·lectiu *estebal*, ja figura en Fernão Lopes (c. 1440), i no és inversemblant que sigui aquesta l'única grafia autoritzada, car sembla que avui el mot s'usa sobretot en el Nord (cita de Castelo-Branco en el Dicc. Figueiredo), on no distingeixen oralment entre els dos fonemes;² i se citen *estepa* i *esteva* a Galícia (Valladares), on tota *v* es pronuncia *b*. Potser l'explicació més probable de la *-b-* o *-v-* portuguesa, en lloc de *-p-*, és que es tracti d'una pronúncia arabitjada (amb *p > b*) que des del Sud de Portugal i del Ribatejo es va estendre cap al Nord.

És clar que Sant Isidor (*Etym.* xvii, vii, 56) s'ha

de referir a la nostra planta en posar *sti(p)pa* entremig del *turbiscus* i la canya, i prop del *rodandarum* o *lorandrum* amb què sembla referir-se al baladre, i l'arboç (*erbutum* o *erbitum*), el saüc, el boix, el ramne i l'arc, amb l'explicació «*stipa* vocata propter quod ex ea *stipentur* tecta; hinc et stipula, per diminutionem»; Lindsay prefereix la lliçó *stipa*, potser només a causa de l'etimologia del sant, però el ms. T porta *stippa* — a la qual corresponen les formes cat. i cast. — D i E porten *stepu*, i F *stepa*: aquest pot ser pronúncia vulgar d'un *STĪPA*, del qual sortiria la forma portuguesa.

Si el nostre mot fos d'arrel llatina, podríem pensar a emparentar-lo amb *STĪPĀRE* 'amuntegar, prémer, espitjar', però amb aquesta i llarga no lliga la *e* romànica; o amb *STĪPŪLA* 'rostoll', i també amb *STĪPES* 'tronc, branca'; Servius i Festus asseguruen que hi hagué un *STĪPA* 'palla d'embarcar vasos i vaixella' (Ernout-M., s. v. *stipula*). Amb *STĪPARE* en tot cas es relaciona el col·lectiu it. *stipa* 'bardissa de ginestes, arbusts i llenya menuda, bosquina que omple els boscos', que en Dante és 'fita, molló'; segons el seu comentarista Buti significava 'tanca de vegetal', i per a Simintendi (S. xiv) era 'rostoll'; però ni el sentit del mot hispànic ni el seu tipus etimològic *STĪPPA* o *STĪPA* coincideixen amb el del mot italià. Com que per altra part l'àrea geogràfica del nostre nom de planta *estepa* és estrictament ibero-romànica i no es troba ni tan sols en llengua d'oc (res d'això en *TdF* ni *PDPF*, etc.) s'ha de sospitar un origen pre-romà hispànic, que ja deu ser al que es decantava M-Lübke (*Hom. a MzPi.* 1, 80), en estudiar la nostra toponímia pre-romana, amb els noms de lloc *Estepa* (Sòria) i *Estepar* (Burgos); si bé indicant que l'*Estepa* de la prov. de Sevilla devia ser altra cosa car s'identifica amb uns antics *OSTIPPO* o *ASTAPA*, i insinuant que també *Estepona* (Màlaga) podria eixir d'aquesta *OSTIPPO*.

Si hi hagué parentiu amb el grup llatí *stipula/stipare*, aquest seria de data indoeuropea o almenys proto-itàlica, no pas llatina en tot cas. Recordarem el gr. *στῖβός, -άδος*, 'jaç de palla' o 'de fullatge': en la Ciropèdia, p. ex., Cirus rep Gòbrias *ἐπὶ στῖβάδος καραχλίνας* (v, ii, 15), en una llitotxa de fullaraca, per tal de mostrar a l'assiri l'austeritat dels costums perses.

D'altra banda hi ha *στῖβαρός* 'pitjat, compacte', en el qual Benveniste (*Or. de la Form. des Noms en I-eur.*, 19) veu un tema indoeuropeu de l'arcaic tipus en *-R/zero* (< **stīβap*), letó *stiebis* 'jonc', paleoslau *stīblije* 'rostoll' i *stībli* 'tija', el *-bl-* dels quals ens condueix a no separar-ho del pruss. ant. *stebelis* 'cabells' (gloss. d'Ebeling, 69), que per la seva banda va amb el scr. *stibhiḥ* 'floc de cabells'. Al capdavant fóra ben difícil de separar tot això del gr. *στῖβω* 'jo trepitjo, afetgego', i del ll. *stipare* 'estibar', 'enfarfegar, afetgegar', amb els quals van sens dubte el ll. *stipes* 'pal, tronc' i el frisó i angl. *stipe* 'tija, pal' (cf. Pok., *IEW*, 1015).

Aqueixa varietat de significats i de formes no ben coincidents (la *-P-* llatina no se superposa amb la *-p-* germànica, que més aviat s'acosta a la *-bh-* del sànscrit, però d'altra banda la *-β-* grega no va ben bé amb l'una ni amb l'altra, etc. (cf., però, encara, els grecs